

křemičitého bělavé barvy.³⁵ Proto pokud chceme navrátit povrchu mozaikového skla jeho původní barevnost, je třeba kromě korozních produktů odstranit i vrstvu gelu oxidu křemičitého. Vzhledem k tvrdosti abraziva (crash glass) však může docházet ke tvorbě prasklin ve hmotě skla.

Ad (d): Monitoring ochranných lakových vrstev je založen na optickém pozorování, fotografické dokumentaci a měření změn barevnosti, proto nebude dostatečně citlivý pro zachycení velmi malých změn lakových vrstev. Z toho důvodu byly hledány další instrumentální nedestruktivní *in situ* metody, které by mohly tento monitoring zpřesnit. Protože se degradace lakové vrstvy projevuje nárůstem její nerovnosti (drsnosti), jeví se jako nadějnější metody založené na stanovení změny odrazivosti a lesku. Provedená měření však ukázala, že vliv prostorové variability povrchu mozaiky Posledního soudu přehlušuje změnu lakové vrstvy způsobenou probíhající degradací, a proto nebylo možné u přístrojů navrhovaných pro práci *in situ* dosáhnout dostatečně vypovídajících a reprodukovatelných výsledků.

Hlavním cílem údržby mozaiky Posledního soudu je maximálně prodloužit životnost ochranného systému. Rozhodujícím faktorem je přitom životnost spodní ochranné vrstvy na bázi organokřemičitanu, která je chemicky navázána na povrch skla, a proto její bezpečné odstranění je netriviální a dosud nevyřešený problém. Výše však už bylo řečeno, že v létě 2017 uplyne 19 let od nanesení ochranného systému laků na střední pole mozaiky Posledního soudu a 7 let od provedení lokální údržby ochranných laků a jejich stav zůstává stabilní a dobrý, jak je prokázáno pravidelným monitoringem. Proto můžeme konstatovat, že ochranný systém mozaiky s jeho lokální opravou laků provedenou v roce 2010 a další podobnou údržbou menšího rozsahu v budoucnosti bude mozaiku spolehlivě chránit nejméně dalších deset let ode dneška, bez nutnosti sejmutí a obnovy systému ochranných vrstev jako celek. Péče o mozaiku však tímto nekončí. Dále bude pravidelně sledován její stav i stav jejích ochranných vrstev, budou probíhat dlouhodobé polní zkoušky nově připraveného laku pro spodní vrstvu ochranného systému nátěrů a nadále bude sledován vývoj nových materiálů.

Milena NEČÁSKOVÁ; Irena KUČEROVÁ;
Zuzana ZLÁMALOVÁ CÍLOVÁ; Barbora HOLUBOVÁ

■ Poznámky

35 Bělavou vrstvu dealkalizovaného oxidu křemičitého můžeme pozorovat např. na běžném skle pravidelně umývaném v myčce na nádobí.

1

Mauzoleum rodiny Dittrich v Krásné Lípě a jeho muzivní výzdoba

Funerální památky patří mezi ty nejohroženější vůbec, což je dáno několika faktory. V rozlehlých areálech hřbitovů jsou vystaveny mnohdy nelítostným klimatickým podmínkám, naprosto nechráněny před nájezdy vandalů a sběračů kovů. Jejich ochraně nepřispívá ani odklon od náboženství a s ním spojený nezájem veřejnosti o poslední věci člověka, který jsme v posledním století zaznamenali.

Jednou z nescíslných funerálních památek, které si zájem a ochranu zaslouhují, je rodinné mauzoleum průmyslníka Carla Augusta Dittricha v Krásné Lípě (okres Děčín). Hrobka byla postavena v letech 1888–1889 podle návrhu německého architekta Julia Carla Raschdorffa.¹ Vedle nesporné kvality architektonické – hrobka představuje pozoruhodnou neorenesanční památku – spočívá její význam v dalších dvou unikátních úkazech, kterými jsou nevšední technické vybavení (hrobka byla elektrifikována a její vytápění zajišťovala poblíž stojící kotelná) a monumentální mozaiková výzdoba.

Rozsah mozaiky, jež zdobí kryptu hrobky, je v kontextu našeho funerálního umění též ojedinělým jevem, který snese srovnání snad jen s výzdobou královské hrobky v katedrále sv. Víta, realizovanou v souvislosti s dostavbou chrámu v letech 1928–1929 firmou stavitele J. Tumpacha, či s interiérem Slavína vyzdobeným roku 1929 Marií Viktorií Foersterovou. Návrh mozaiky v Dittrichově hrobce vytvořil českolipský rodák akademický malíř August Frind a provedla ji pravděpodobně italská firma Salviati, která byla jedním z nejvýznamnějších výrobců a dodavatelů muzivních materiálů

Obr. 1. Krásná Lípě, mauzoleum rodiny Dittrich, Carl Raschdorff, 1888–1889. Celkový pohled na exteriér mauzolea. Foto: Martin Hemelík, 2016.

v druhé polovině 19. století a se kterou architekt Raschdorff spolupracoval na dalších realizacích.²

Centrálnímu prostoru krypty dominuje diabasový sarkofág, nad nímž se nachází zaklenutý strop s kruhovým otvorem uprostřed umožňujícím průchod denního světla, který je pro vnímání účinku a efektu mozaiky velmi důležitý (v současnosti je však zakryt trámy). Muzivní plášť klenby je zlatý se čtyřmi medailony ve cviklech zobrazujícími postavy andělů s přesýpacími hodinami – symbolem ubíhajícího lidského života – v barevné kombinaci bílé a zlaté na modrém pozadí. Východní a západní ramena jsou od centrální části oddělena cihelnou příčkou, ve které je prolomena dvojice půlkruhově ukončených otvorů v šedobílé barevnosti. V jižní a severní stěně jsou umístěny niky s konchou v modrých odstínech se zlatými hvězdami, symbolem Druhého příchodu Krista po vzoru Gally Placidie v Ravenně, který byl ve funerálním umění 19. století s oblibou užíván také například v klenbách kaplových hrodek či hřbitovních arkádách. Napravo od vchodu z točitého schodiště se nachází nika, která je v odkazu na Zjeve-

■ Poznámky

1 Jaroslav Skopec – Tomáš Brož, Mauzoleum rodiny Dittrich v Krásné Lípě, *Svorník VIII*, 2010, s. 115–120.

2 Ve firemní databázi Salviati z roku 2013 se nachází odkaz na mauzoleum Fridericha III. v Postupimi, kde jsou mozaiky z let 1889–1890 od téhož architekta. Viz <http://salviatimosaiacs.blogspot.cz/2013/05/reichsburg-castle.html>, vyhledáno 29. 10. 2016.

2

3

Obr. 2. *Krásná Lípa, mauzoleum rodiny Dittrich, Carl Raschdorff, 1888–1889. Pohled na severní část krypty s mužíčnou výzdobou A. Frinda. Foto: Martin Hemelík, 2016.*

Obr. 3. *Krásná Lípa, mauzoleum rodiny Dittrich, interiér, detail anděla s přesýpacími hodinami. Foto: Martin Hemelík, 2016.*

ní sv. Jana zdobena motivem hvězdné oblohy se symboly čtyř evangelistů a obklopuje mramorový latinský kříž. Výzdoba je dále doplněna motivy motýlů, či spíše nočních můr, symbolizujících smrt, a kruhovými ornamenty.

Jako materiál mozaiky byly použity skleněné tessery převážně zlatých odstínů o velikosti cca 1 × 1 cm, přičemž Au fólie má na dvacet odlišných tónů a povrchových struktur.³ Skladba probíhala pravděpodobně nepřímou metodou vysazování na provizorní přenášecí médium. Ve zlatém pozadí jde o lineární andamento – opus musivum, lokálně opus incertum. Dalšími užitymi barvami opakních sklosmaltů jsou odstíny modré, bílé, hnědé a šedé.

Architektonické prvky jsou děleny bordurou v hnědých odstínech, vytvořenou třemi až čtyřmi řadami podélných tesser.

Navzdory své velkoleposti a unikátnosti je hrobka včetně mozaiky v havarijním stavu a nezadržitelně chátrá. Na stěnách a v klenbě se dochovalo pouze cca 40 % výzdoby, z níž většina není fixována k původnímu podkladu. Povrch mozaikové výzdoby je silně znečištěn zatékající vodou, výluhy z podkladových malt, koroze kovových prvků či prachovými depozity. Dalšími ničivými faktory jsou vandalismus a mechanické poškození, ke kterým v minulosti docházelo. Nyní je hrobka veřejnosti nepřístupná a probíhají plány na rekonstrukci památky.

Magdalena KRACÍK ŠTORKÁNOVÁ;
Vladislava HOLZAPFELOVÁ

■ Poznámky

3 Soudě dle použití Au fólie je dalším možným realizátorem firma Neuhauser Innsbruck.

Mezioborový průzkum kombinované mozaiky Ptačí rodina od Ludmily Jandové

Ludmila Jandová (1938–2008) je známa především jako grafička. V jejím díle však najdeme i celou řadu mozaikových děl. Základní školení v oboru získala v železnobrodské sklářské škole, kde studovala mozaikářskou specializaci. Později pokračovala ve studiu na AVU u Vladimíra Silovského a Vojtěcha Tittelbacha.¹ Od roku 1965 až do smrti pracovala v ateliéru ve svém rodném Osíku u Litomyšle, kde na počest umělkyně vznikla soukromá White gallery.² Součástí jejího výtvarného odkazu je též sbírka návrhů na mozaiková díla.³

Tvorba Ludmily Jandové se z dobové produkce mozaik 60.–80. let 20. století vymyká především tím, že autorka, na rozdíl od většiny tehdejších tvůrců mozaik, své návrhy zhotovovala sama, bez pomoci mozaikářských dílen Ústředí uměleckých řemesel nebo n. p. Železnobrodské sklo. To bylo na jedné straně nutně osvobozující, protože měla autorský dohled nad výsledným dílem, na druhou stranu ovšem limitující ve směru používaných materiálů. Sklovinu pro štípanou mozaiku nebylo možné v socialistickém Československu vůbec volně zakoupit. Vyráběly si ji hutě Ústředí uměleckých řemesel (ÚÚŘ) pro své vlastní zakázky a nebylo umožněno ji přeprodávat. Ludmila Jandová tak v 60. letech 20. století musela pracovat z běžnějších materiálů, jako jsou cihly nebo kameny.

Autorčina první monumentální mozaiková kompozice vznikla v roce 1966 pro základní školu v Křenově u Moravské Třebové. Tři drobnější oddělené mozaikové prvky dohromady tvoří obraz *Hnízdo* (obr. 1). Mozaika je zkombinována z úlomků cihel, opuky, barevných žul a čediče. Z obdobných materiálů a na podobné téma vznikl o tři roky později panel *Ptačí rodina* pro sou-

■ Poznámky

- 1** Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–1999 IV*, CH–J, Ostrava 1999, s. 146–147. – Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, sv. 3, *Dodatky*, Praha 2006, s. 321–322. Jan Kapusta, *Ludmila Jandová. Hlubotisky* (kat.), Náchod 2005, s. 26–27. Životopisné heslo Ludmily Jandové bylo s ohledem na její monumentální tvorbu publikováno v: Michaela Kněží Knížová – Zuzana Křenková – Vladislava Říhová et al., *Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR – odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození* (FCHT VŠCHT Praha), Praha 2015, dostupné online na http://mozaika.vscht.cz/data/autor_jandova_ludmila.html, vyhledáno 22. 1. 2017.
- 2** Viz <http://www.whitegallery.cz/>, vyhledáno 22. 1. 2017.
- 3** Za zprostředkování návrhů děkujeme synovi autorky Martinu Jandovi a studentce Fakulty restaurování Univerzity Pardubice Janě Nádvorníkové.